

Ortvay 1978

1. Egy kezdetben M tömegű, álló esőcseppre időegység alatt m tömegű vízpára csapódik ki. Hogyan mozog az esőcsepp?

(II. évfolyam)

2. Tekintsük a H_2^+ ion alábbi egyszerű mechanikai modelljét! Két M tömegű és a közöttük levő $m \ll M$ tömegű részecske egy egyenes mentén mozoghat. A könnyű részecskét mindkét nehéz részecske ugyanakkora állandó F erővel vonzza. A könnyű részecske a két nehéz között pattog, ütközéskor rugalmasan verődik vissza. Mekkora a nehéz részecskék távolsága az egyensúlyi helyzetben és mekkora a távolság-változáshoz tartozó kis rezgések frekvenciája?

(II. évfolyam)

3. Egy tengely végeire két egyforma, szabadon forgó keretet erősítünk. A kapott eszközt egy a vízszintessel kis szöget bezáró síkra helyezzük és a síkra merőleges tömegközépponti tengely körül megforgatjuk. A kerekek súrlódásmentesen gördülnek. Írjuk le a mozgást!

(II.,III. évfolyam)

4. Ha egy hőszigetelt hengerbe dugattyúval bezárt gáz térfogatát gyorsan megnöveljük, akkor energiaveszteség nincs. Ha lassan növeljük, akkor a változás adiabatikus, ahol a munkavégzés véges. Adjuk meg az energiaveszteséget tetszőleges dugattyúsebességre!

(II. évfolyam)

5. Egy homorú tükör a T pontról ideálisan éles valódi képet alkot K -ban. T -be egy kiterjedt tárgyat teszünk. Mennyire mosódik el ennek képe a K -ba helyezett ernyőn?

(II. évfolyam)

6. Két, egymástól d távolságra kifeszített kis keresztmetszetű dróton ω frekvenciájú jelet továbbítunk. Mekkora a jel terjedési sebessége?

(II. évfolyam)

7. Egy ejtőernyős ejtőernyő nélkül V , ejtőernyővel v sebességgel esik. Nagy magasságból kiugorva milyen magasan nyissa ki az ernyőt, hogy a leggyorsabban érjen földet?

(II. évfolyam)

8. Mekkora forgatónyomatékkal fékezi egy viszkózus folyadék a benne állandó szögsebességgel forgó gömböt?

(III. évfolyam)

9. Egy edény oldalán vízszintes csövön át folyik ki az edényben levő folyadék. A cső ellipszis keresztmetszetű. A kifolyó folyadéksugár lánchoz hasonló alakot vesz fel, keresztmetszete hol vízszintes, hol függőleges irányban nyújtott ellipszis. Magyarázzuk meg a jelenséget és becsüljük meg a "láncszemek" távolságát!

(III. évfolyam)

10. A palástján hőszigetelt fém rúd egyik végét állandó hőmérsékleten tartjuk (T_0), másik vége ennél nem sokkal hidegebb (T_1) levegővel érintkezik. A rúd mentén a kezdeti hőmérséklet-eloszlás

$$T(x) = T_0 + \frac{T_1 - T_0}{L} \cdot x$$

(L a rúd hossza). Határozzuk meg a hőmérséklet időbeli változását a rúd mentén és a stacionárius eloszlást!

(III. évfolyam)

11. Mutassuk meg, hogy a Föld-Hold rendszer potenciálja a Nap erőterében egy hónapos periódusra átlagolva

$$U(r) = -\frac{\alpha}{r} - \frac{\beta}{r^3},$$

ahol r a Föld-Hold rendszer tömegközéppontjának a Naptól mért távolsága. Tételezzük fel az egyszerűség kedvéért, hogy a Hold keringési síkja egybeesik a Föld pályasíkjával. Határozzuk meg a fenti potenciálból származó perihélium-elfordulást!

A Hold tömege 81-szer kisebb a Föld tömegénél, a Hold-Föld távolság 380ezer *km*, az átlagos Föld-Nap távolság pedig 150*millió km*.

(III. évfolyam)

12. Tekintsünk egy véges négyzethálót, amelynek minden éle R ellenállású huzal. Pl.

Egy él végpontjához (A, B) kapcsoljuk egy feszültségforrás két sarkát.

Tekintsünk ezek után egy új négyzethálót, amit úgy kapunk, hogy a régi háló minden éléhez hozzárendelünk egy rá merőleges, a felezőpontján áthaladó "duális élet". A duális háló csomópontjai a régi lapközépeiben lesznek. Így a fenti háló duálisja:

A feszültségforrást kapcsoljuk rá az AB él duálisának végpontjaira (C, D), az élek szabadon álló végpontjait pedig földeljük le. Mutassuk meg, hogy az első hálózat egy élén át ugyanakkora áram folyik, mint a második hálózat megfelelő duális élén (kivéve azokat az éleket, amelyekre a feszültségforrást kapcsoltuk). Mutassuk meg, hogy az első hálózatnál a $\sum I^2 R = \min.$, a másodiknál a $\sum \frac{(\Delta U)^2}{R} = \min.$ feltételből kaphatjuk meg az áram- és potenciáeloszlást!

hiányzó kép?

(III. évfolyam)

13. Az első fajú szupravezető anyagok belsejében a mágneses térerősség nulla (Meissner effektus). Határozzuk meg ennek alapján, hogy mekkora a szupravezető átalakulás latens hője, ha tudjuk, hogy az átalakulási hőmérséklet hogyan függ az alkalmazott mágneses tértől!

(III. évfolyam)

14. Sok egyforma, egymással kölcsönható részecske egy egyenes mentén láncot alkot. A részecskék kis, hosszirányú rezgéseinek frekvenciája függ a rezgés hullámhosszától. Milyen feltételek mellett lesz ez a függvény az origóból induló egyenes?

(IV. évfolyam)

15. B mágneses térben egy elektron ω szögsebességgel körpályán mozog. Hány fotont sugároz ki egy körülfordulás alatt és mennyire változik meg a szögsebessége?

(IV. évfolyam)

16. Egy mágneses dipól a közegbeli fénysebességnél gyorsabban mozog. Határozzuk meg a kibocsájtott elektromágneses sugárzás jellemzőit!

(IV. évfolyam)

17. Egy tükrös galvanométer tekercsének tehetetlenségi nyomatéka I , és a felfüggesztés direkciós nyomatéka D . Határozzuk meg a szögkitérés négyzetének várható értékét, ha a galvanométeren nem folyik áram!

(IV. évfolyam)

18. A klasszikus mechanikában a teljes szórási hatáskeresztmetszet csak akkor véges, ha a kölcsönhatási potenciál egy adott távolságon túl azonosan nulla (ilyen pl. a merev gömb esete). Vizsgáljuk meg, hogy ez az állítás hogyan módosul a kvantummechanikában? Mi az eltérés szemléletes magyarázata?

(IV. évfolyam)

19. Határozzuk meg annak valószínűségét, hogy a hidrogénatom alapállapotban marad, ha az atommag egy v sebességű neutronnal ütközik!

(IV. évfolyam)

20. Kvantummechanikai részecske olyan $V(r)$ potenciál hatására mozog, amelyre $V(r) \leq 0$, ha $r \leq R$ és $V(r) = 0$, ha $r > R$. Hogyan változnak meg a kötött állapotok energia értékei, ha a potenciált az $r > R$ tartományban az ábrán látható módon megváltoztatjuk (szaggatott vonal) ?

hiányzó kép

(IV. évfolyam)

21. Becsüljük meg a H atom

a./ $2s_{1/2} \rightarrow 1s_{1/2}$ átmenetének

b./ $2p_{1/2} \rightarrow 1s_{1/2}$ átmenetének

valószínűségét! Bizonyítsuk be, hogy a Lamb-shift miatt lehetséges $2s_{1/2} \rightarrow 2p_{1/2}$ átmenet valószínűsége kicsi és ezért nem csökkenti lényegesen a $2s_{1/2}$ állapot élettartamát!

Mekkora statikus külső elektromos teret kell alkalmazni, hogy a $2s_{1/2}$ állapot élettartama 9 nagyságrenddel csökkenjen?

(V. évfolyam)

22. Egy Z rendszámú atom β bomlásának hatására egy K héjhoz tartozó elektron ionizálódott és E energiával kirepült. Hogyan függ e folyamat valószínűsége Z -től és E -től, ha E sokkal nagyobb, mint az ionizációs energia? Becsüljük meg annak valószínűségét, hogy az elektront a β bomlásból származó elektron taszítja ki, és vizsgáljuk azt az esetet, amikor ez a valószínűség elhanyagolható!

(V. évfolyam)

23. Az atomi elektron és az elektromágneses tér zérusponti rezgései közötti kölcsönhatás miatt az energianívók eltolódnak. (Lamb-shift) Vizsgáljuk ezt a jelenséget két lépésben:

a./ Becsüljük meg, hogy az elektron az atomon belül hogyan fluktuál a zérusponti rezgések miatt! (Mekkora a fluktuáció amplitúdó-négyzetének átlagértéke?)

b./ Vizsgáljuk meg, hogy ez az elkentség hogyan tolja el az energianívót!

(V. évfolyam)

24. Milyen az elektron sugárzási tere, amikor E_1 dielektromos állandójú féltérből E_2 dielektromos állandójúba lép át? Az elektron sebessége kisebb a fény mindkét féltérbeli terjedési sebességénél és merőleges a féltérbet elválasztó síkra.

(V. évfolyam)

25. A grafit kristályban a szénatomok hatszöges szerkezetű rétegeket alkotnak. Bizonyítsuk be, hogy ha nem vesszük figyelembe a különböző rétegek elektron-pályáinak átfedését, akkor az elektron állapotsűrűség a Fermi nívón nulla, de attól tetszőlegesen kis távolságra már véges (félvezető zérus gap-pel).

(V. évfolyam)

26. Egy egydimenziós elektron rendszer Hamilton operátora

$$\mathbf{H} = \sum_{k=-N}^N [\dots]$$

ahol $\mathbf{a}_k^\dagger$ a k helyen elektront keltő operátor. Legyen $E_k = E$ minden k -ra kivéve $k = 0$ -t, ahol $E_0 = E + \Delta$. Milyen lesz a rendszer energiaspektruma?

(V. évfolyam)

27. Az A fém egyensúlyi szilárd fázisban nem oldja a B elemet. Gyors hűtéssel A -ba C_B koncentrációjú interstíciós ötvözőként B -t visszük, mely hőkezelés hatására a kristályszemcsék határán gyűlik össze. Hogyan változik a B elem koncentrációja a szemcse belsejében a hőkezelés idejének függvényében?

(V. évfolyam)